

ОСТАННІЙ ІЗ ТРУБАДУРІВ

Сем Гелловей рішуче осідлав свого скакуна. Він від'їжджав із ранчо «Алтіто» після свого тримісячного перебування там. Не можна ж було очікувати, що гості будуть давитися ячмінною кавою та печивом із жовтими плямами від поташу. Нік Наполеон, могутній кухар-негр, ніколи не вмів пекти смачне печиво. Яюсь, коли Нік куховарив на ранчо «Віллоу», Сем був змушений утікати від його варива вже за шість тижнів перебування там.

На обличчі Сема застиг вираз скорботи, поглибленої жалем і легко заправленої терпеливим прощенням професіонала, збагнути котрого неможливо. Але надійно та невблаганно він поправив свої попруги на кульбаці, скрутив попону і повісив її на ріг сідла, після цього прив'язав до нього макінтош і куртку, а також закрутив батіг на своєму правому зап'ясті. Мерідью (господарі ранчо «Алтіто»), чоловіки, жінки, діти, слуги, васали, наймити, собаки та випадкові відвідувачі зібралися на веранді головного будинку ранчо. Усі мали меланхолійні та загорьовані вирази обличчя. Бо якщо приїзд Сема Гелловея на будь-яке ранчо, табір чи хижку між річками Фріо або Браво-дель-Норте викликав радість, то його від'їзд — лише жалобу та смуток.

Й ось, у цілковитій тиші, за винятком шарудіння лапами гончака, коли той вичісував злісну блоху, Сем ніжно й обережно прив'язав свою гітару до кульбаки над своїми макінтошем і курткою. Гітару зберігали в зеленому чохлі, і якщо ви зрозумієте значення цього інструменту, то це пояснить, який у Сема фах.

Сем Гелловей був останнім із трубадурів. Звісно ж, ви чули про трубадурів. Енциклопедія стверджує, що вони процвітали між одинадцятим і тринадцятим століттями. Чим вони процвітали, залишається неясним, та можете бути впевнені, що це був не меч: можливо, це була скрипка, або виделка зі спагетті, або хустина леді. Так чи інакше, Сем Гелловей був одним із них.

Він вилазив на коня з виглядом мученика. Але вираз на обличчі артиста був веселий порівняно з тим, що застиг на морді його скакуна. Бачте, коняка пізнає свого вершника дуже добре, і малоймовірно, щоб кобили на пасовищах і при конов'язі часто знущалися зі скакуна Сема за те, що возить гітариста, а не хвацького, лайливого ковбоя у вовняній одежі. Жоден чоловік не є героєм свого коня. І навіть ескалатор в універмазі можуть виправдати, якщо він скине трубадура.

О, я знаю, що я саме такий, і ви також. Пригадуєте історії, які намагалися запам'ятати, і карткові виверти, які прискіпливо вивчали, і цю мелодію на піаніно — як там? — ті-тум-ті-тум-ті-тум — ті маленькі прояви спритності, при відвідинах вашої заможної тітки Джейн. Ви маєте знати, що *omnes personae in tres partes divisa smut*¹, а саме: барони, трубадури та трударі. Барони не мають бажання читати такі тривіальні речі, а трударі не мають на це часу. Тому знаю, що ви маєте стати трубадуром і що ви зрозумієте Сема Гелловей. Співаємо, граємо, танцюємо, пишемо, читаємо лекції чи малюємо — ми лише трубадури; тому давайте думати про найгірше.

Кінь із обличчям Данте Аліґ'єрі, керований штурханами колін Сема, ніс цього мандрівного менестреля шістнадцять миль на південний схід. Природа перебувала в найбільш прихильному настрої. Ліга за лігою² делікатні солодкі квіти пахнули збурені прерії. Східний вітер пом'якшував весняну спеку; білі, як вовна, хмари, які прилетіли з Мексиканської затоки, стримували прямі промені квітневого сонця.

¹ *Omnes personae in tres partes divisa smut* (лат.) — всі особистості діляться на три частини.

² Ліга — британська й американська, рідше староіспанська та старо-португальська одиниця вимірювання відстані. Одна сухопутна ліга дорівнює трьом милям, тобто 4 828,032 м.

Їдучи, Сем співав пісні. Під вуздечку скакуна він встромив кілька гілочок чагарнику, щоб відганяли мух. З такою короною довгоморда чотиринога тварина виглядала ще більше схожою на Данте, ніж раніше, і, судячи з виразу, кінь, здавалося, замріявся про Беатріче.

Прямо, наскільки дозволяв рельєф, Сем їхав навпрошки до овечого ранчо старого Еллісона. Такі відвідини здавалися йому доречними. На ранчо «Алтіто» було занадто багато людей, надміру галасу, чвар, конкуренції та плутанини. Трубадур ніколи раніше не дарував старому Еллісону приємності свого перебування на його ранчо, але знав, що артиста там чекають. Трубадуру всюди раді. Слути в замку спускають підйомний міст для нього, а барон садить гостя по ліву руку за столом у банкетній залі. Леді всміхаються йому, аплодують його пісням та оповідкам, а слуги носять на таях голови кабанів і повні карафки. Якщо барон закуняє раз чи два у своєму різьбленому дубовому кріслі, то нікому від цього зла не буде.

Старий Еллісон радісно привітав трубадура. Він часто чув схвальні відгуки про Сема Гелловей від інших фермерів, котрим випала честь приймати його у себе, але ніколи навіть не мріяв про таку честь і для свого скромного маєтку. Я кажу маєтку, бо старий Еллісон був останнім із баронів. Звісно, пан Бульвер-Літтон¹ жив занадто рано, щоб пізнати його, інакше він нізащо не погодився б на це прізвище. У житті обов'язок і функція барона — забезпечувати роботою і житлом слуг, а трубадурів — притулком.

Старий Еллісон був вислим старим чоловіком із короткою, пшенично-білою борідкою й обличчям у зморшках від усмішок минулих років. Його ранчо було маленьким двоповерховим будиночком у гаю в'язів у віддаленій глушині овечого округу. Його господарка складалася з кухаря з індіанського племені кайова, чотирьох собак, домашньої вівці та наполовину прирученого койота, прикутого ланцюгом до огорожі.

¹ Едвард Джордж Ерл Бульвер-Літтон (1803—1873) — англійський письменник. Фраза «Стояла темна гідка ніч», що починає його роман «Пол Кліффорд», дала назву конкурсу на найгірший початок художнього твору, який проводить факультет англійської мови Університету Сан-Хосе.

Власнику належали три тисячі овець, якими він розпоряджався на двох ділянках орендованої землі і багатьох тисячах акрів чужих, не орендованих ділянок. Три-чотири рази на рік хтось, хто балакав мовою барона, під'їжджав до воріт та обмінювався з ним кількома буденними словами. Для старого Еллісона це були дні, позначені в календарі червоним. Якими ж яскравими, рельєфними і розкішно оформленими літерами, мабуть, був позначений день, коли біля брами його баронського замку натягнув віжки трубадур, котрий, згідно з енциклопедією, мав процвітати між одинадцятим і тринадцятим століттями!

Усмішка старого Еллісона повернулася і заповнила зморшки його обличчя, коли він побачив Сема. Чоловік поквапився вийти кульгаючи зі своєї оселі, щоб привітати гостя.

— Добридень, пане Еллісон, — весело привітався Сем. — Подумав, чи не вступити й побачитися з вами. Зверніть увагу, що на ваші поля пролилися чудові дощі. Добре буде пасовище для ягнят навесні.

— Ну, ну, ну, — замахав руками старий Еллісон. — Я дуже радий бачити тебе, Семе. Ніколи не думав, що ти наважишся проїхатися до такого старого ранчо, як це. Але тобі дуже тут раді. Маю лантух добірного вівса на кухні, принести корм для твого коня?

— Овес для нього? — глузливо промовив Сем. — Ні, сер. Та він розжирів, як свиня, на траві. Він не достатньо багато їздить, щоб залишатися у формі. Я просто відведу його на пасовище для коней на налігачі, якщо ви не заперечуєте.

Я впевнений, що барон, трубадур і трударі між одинадцятим і тринадцятим століттями ніколи не едналися настільки гармонійно, як їхні аналоги того вечора на овечому ранчо Еллісона. Перепічка індіанця кайова була легкою та смачною, а його кава — міцною. Невиліковна гостинність і вдячність сяяли на засмаглому обличчі Еллісона. Що ж стосується трубадура, то він собі сказав, що натрапив на справді приємне місце. Цілком достатньо приготованої їжі, господар, котрого, здавалося, захоплювала навіть найменша його спроба жартувати, набагато відчутніше за витрачені зусилля, і спокійна атмосфера, якої прагнула чутлива душа

артиста, щоб мати змогу отримати задоволення і ту розкішну легкість, яку він рідко знаходив у гастролях по ранчо.

Після чарівної вечери Сем розв'язав зелений хохол і вийняв із нього гітару. Не для оплати, зятяйте, ні — адже Сем Гелловей, як і будь-який інший справжній трубадур, є прямим нащадком уже покійного Томмі Такера. Ви могли прочитати про Томмі Такера у творах шанованої, але часто незрозумілої Матінки Гуски. Томмі Такер співав за вечерю. Та жоден справжній трубадур не зробить цього. Він з'їсть вечерю, а потім співатиме, але винятково заради мистецтва.

Репертуар Сема Гелловея складався з близько п'ятдесяти анекдотів і тридцяти-сорока пісень. Та він у жодному разі не зупинявся на цьому. Міг упродовж двадцятьох цигарок теревенити на будь-яку тему, яку йому запропонують. І ніколи не сидів, коли міг лягти, як ніколи не стояв, коли міг сидіти. Я рішуче налаштований залишатися з ним, бо маю цей портрет, наскільки дозволяє тупий олівець і пошарпана енциклопедія.

Мені б хотілося, щоб ви могли його побачити: був низькорослий, дужий і ледачий, тож це важко уявити. Носив ультрамариново-блакитну вовняну сорочку, зашнуровану спереду, з перламутровими, виткими шнурівками, брунатного кольору штани, неодмінні чоботи на високих підборах із мексиканськими острогами, а також мексиканське солом'яне сомбреро.

Того вечора Сем і старий Еллісон затягнули з будинку крісла аж під дерева. Вони запалили по цигарці і трубадур весело торкнувся струн своєї гітари. Багато пісень, які співав, були незрозумілими, меланхолійними, мінорними канцонами, їх він перебрав у мексиканських ковбоїв і вакерос¹. Одна, зокрема, зачарувала та заспокоїла душу самотнього барона. Це була улюблена пісня чабанів, яка починалася зі слів: *Huile, huile, palomita*, що в перекладі означало «лети, лети, маленька голубко». Того вечора Сем співав її для старого Еллісона багато разів.

Трубадур залишився на ранчо стариганя. Там був спокій, визнання, а також вдячність, якої він не знайшов у гучних таборах королів худоби. Жодна аудиторія у світі не

¹ Вакеро — мексиканський пастух.

могла б увінчати працю поета, музиканта або митця з більшим поклонінням і непохитним схваленням, ніж ті, якими його старання оцінював старий Еллісон. Жоден візит особи королівської крові до скромного дроворуба чи селянина не міг би бути прийнятий із більшою приємною вдячністю та радістю.

На прохолодному лежку з брезенту, у тіні дерев, Сем Геллоуей гаяв більшу частину свого часу. Там він скручував свої цигарки з коричневого паперу, читав ту нудну літературу, яка звідкілясь узялася на ранчо, і збагачував свій репертуар імпровізаціями, які майстерно награв на гітарі. Йому, як невідьнику, котрий служив великому лорду, кайова приносив студену воду в червоному глечичку, вішав його у тіні чагарнику й подавав їжу, коли той просив.

Вітерець прерій м'яко обвівав його обличчя; пересмішники вранці й увечері змагалися зі співаком, але не дотягували до солодких мелодій його ліри; ароматна тиша, здавалося, заповонила весь світ артиста. Поки старий Еллісон об'їжджав своїх овець на коні, що долав лише милю за цілу годину, і поки кайова проводив сіесту в палаючому сонячному с'яйві в закутку кухні, Сем лежав на своєму ложі та міркував, в якому щасливому світі він живе, і наскільки цей світ добрий до тих, чия місія в житті — розважати та дарувати радість. Тут він мав їжу й житло настільки добре, що колись міг про таке хіба мріяти; абсолютний імунітет до турбот або якихось надмірних зусиль чи боротьби; нескінченну гостину й господаря, чие захоплення шістнадцятим повторенням тієї самої пісні або анекдоту було таким же щирим, як уперше. Чи був колись у давнину трубадур, котрий у своїх мандрівках потрапляв би у такий королівський замок? Поки він лежав недбало, мізкуючи про своє благословення, маленькі брунатні ягнята сором'язливо бавилися на подвір'ї; виводок куріпок із білими чубками пробігав повз нього вервечкою на відстані двадцяти ярдів; птаха пайзано, полюючи на тарантулів, стрибнула на паркан і привітала гостя широким помахом свого довгого хвоста. На пасовищі для коней площею вісімдесят акрів морда коня, як у Данте, ставала гладкою і майже усміхненою. Мандрам трубадура настав край.

Старий Еллісон і сам був вакеро. Це означає, що він постачав свої овечі табори деревом, водою та фуражем особисто, замість того, щоб винаймати якогось іншого вакеро. На невеликих ранчо часто так роблять.

Одного ранку він подався до табору «Інкарнаціон» Феліппе де ла Круса й Монте-П'єдраса (одного з його ковбоїв) зі звичним тижневим запасом коричневих бобів, кави, їжі та цукру. За два кілометри від старого форту Івінг він зустрівся, лицем до лица, з жадливою істотою на прізвисько Король Джеймс, котрий скавав на запальній, гарячій коняці, вирощеній у Кентуккі.

Справжнє ім'я Короля Джеймса було Джеймс Кінг; але люди поміняли слова місцями, бо так йому посувало краще, а також тому, що здавалося, це тишило його величність. Король Джеймс був найбільшим скотарем між Аламо-плац у Сан-Антоніо та салуном Білла Гоппера в Браунсвіллі. Також він був найголоснішим і найнеприємнішим гультіпакою та хвальком у південно-західному Техасі.

І він завжди добивався свого, коли вихвалявся; і чим більше галасу вчиняв, тим небезпечнішим був. В оповідках справді небезпечним завжди виявляється тихий і м'який чоловічок із світло-блакитними очима та низьким голосом, але в реальному житті й у цій історії було інакше. Дайте мені вибрати між нападом на великого, із гучним голосом забіяку та нешкідливим незнайомцем із блакитними очима, котрий тихо сидітиме у кутку, і ви завжди побачите в тому кутку мене.

Король Джеймс, як я мав намір розказати раніше, важив двісті фунтів, він був лютим, засмаглим, світловолосим чоловіком, настільки ж рум'яним, як жовтнева полуниця, і з двома горизонтальними щилинками для очей під волохатими рудими бровами. Того дня він був одягнений у жовтувато-брунатну фланелеву сорочку, на якій помічалися плями поту від літнього сонця. На чолов'язі був і інший одяг — коричневі штани, заправлені у величезні чоботи, червона хустина та револьвери; а також дробовик у перекинутих через сідло саквах і шкіряний пасок із шеренгою набоїв, що виблискували на ньому — але ваш розум ці аксесуари не помічав; адже ваш погляд був прикутий лише до двох

маленьких горизонтальних щілинок, які слугували їхньому власнику очима.

Це був той чоловік, котрого старий Еллісон зустрів на стежці; і коли ви зарахуєте на користь барона те, що йому було шістдесят п'ять і важив він дев'яносто вісім фунтів, а також що він чув про послужний список Короля Джеймса, мав схильність до *vita simplex*¹ й не прихопив зі собою зброї, та не скористався б нею, навіть якби й мав, то не можете засудити його, якщо вам скажу, що посмішка, якою трубадур наповнив його зморшки, вивітрилася, і знову залишилися просто зморшки, без нічого. Але він не був бароном, котрий утікає від небезпеки, тому осадив свого коня, що долав лише мильо за годину (не важкий подвиг), і привітав грізного монарха.

Король Джеймс висловився з королівською прямою.

— Ти — той старий нероба, котрий пасе овець на цьому полі, чи не так? — запитав він. — Яке маєш право це робити? Володієш якоюсь землею чи орендуєш її?

— У мене є дві ділянки, які взяв в оренду в держави, — м'яко повідомив старий Еллісон.

— У жодному разі, — заперечив король Джеймс. — Твоя оренда закінчилася ще вчора, а моя людина в Земельному управлінні, тієї ж миті перебрала її на себе. Ти не контролюєш навіть футу трави в Техасі. Вам, чабанам, краще забиратися звідси. Ваш час сплив. Це країна великої рогатої худоби, в якій немає місця для нероб. Земля, на якій пасуться твої вівці, тепер моя. Обгороджу дротяним парканом ділянку сорок на шістдесят миль, а якщо всередині залишиться хоч одна вівця, коли я закінчу, вона буде мертвою. Даю тобі тиждень, щоб забрати їх кудись, бо якщо вони не зникнуть до того часу, я пришлю сюди шістьох чоловічків із вінчестерами, і вони зроблять баранину з твоєї отари. І якщо знайду тебе тут у цей час, то така сама доля спіткає і тебе.

Король Джеймс зі засторогою поплескав по дробовику.

Старий Еллісон поїхав до табору «Інкарнаціон». Він часто зітхав, а зморшки на обличчі чоловіка поглибилися. До нього й раніше долинали чутки про те, що старий лад змінюється. Кінець нічиєї трави був уже близько. На плечі

¹ *Vita simplex* (лат.) — просте життя.

барона впали й інші неприємності. Його стада зменшувалися, а не зростали; ціна вовни падала при кожному стриженні. Навіть Бредшоу, комірник із Фріо-сіті, у чийй крамниці він купував свої товари для ранчо, набридав неоплаченими рахунками за останні шість місяців і погрожував перестати відпускати крам у кредит. А ця остання найбільша прикрість, яку раптово спричинив йому страшний Король Джеймс, була просто приголомшливою.

Коли старий повернувся на ранчо ввечері, то виявив, що Сем Гелловей лежить на ложі, підпертий горою ковдр і вовняних лантухів, і перебирає струни своєї гітари.

— Вітаю, дядьку Бен, — весело гукнув трубадур. — Ви рано приїхали цього вечора. Я випробував новий варіант іспанського фанданго сьогодні й щойно закінчив. Ось як він звучить, послушайте.

— Це прекрасно, це чудово, — визнав старий Еллісон, сидючи на сходах до кухні та потираючи білі бакенбарди, як у шотландського тер'єра. — Гадаю, що ти перевершив усіх музикантів на Сході та Заході, всюди, куди прокладені дороги.

— О, навіть не знаю, — сказав у задумі Сем. — Але я, певна річ, перевершив їх у варіаціях. Гадаю, що зможу впоратися з будь-чим у п'ятьох тональностях не гірше, ніж будь-хто з них. Але ви виглядаєте якимось засмученим, дядьку Бен. Погано почуваєтеся цього вечора?

— Трохи втомився, більше нічого, Семе. Якщо тобі не важко, зіграй ту мексиканську мелодію, яка починається з *Huile, huile, palomita!* Здається, ця пісня завжди заспокоює і втішає мене після того, як я їздив далеко, або якщо мене щось турбує.

— Звісно, *seguramente, secur*¹, — відгукнувся Сем. — Я гратиму її для вас так часто, скільки забажаєте. І перш ніж я забуду про це, дядьку Бен, вам треба погомоніти з Бредшоу про останню шинку, яку він нам прислав. Вона занадто тверда.

Чоловік у віці шістдесят п'ять років, котрий живе на овечому ранчо й оточений всілякими катастрофами, не може успішно лицемірити постійно. Більше того, трубадур

¹ *Seguramente, secur* (исп.) — ясна річ, сер.